



kultur & folk

FREDAG

20. april 2012
BERGENS TIDENDE



MENINGSFYLT GJENVINNING: Bokpermer her og ark der, mens de limte ryggene går til gjenvinning. Ivar Wåge Johannessen og Maren Alvdal har utført arbeidsoppgavene tusenvis av ganger og tømmer fort en palle med utrangerte bøker fra Fagbokforlaget.

FOTO: EIRIK BREKKE

Her fjerner de bokberget

Hvert år kaster norske forlag og bibliotek tonnevis av bøker. Bøkene vi ikke vil ha, blir gode arbeidsoppgaver for Ivar Wåge Johannessen og Maren Alvdal, som jobber i Grønnevik AS. >>>

Åpningstider:

Torsdag kl 14-20
Fredag kl 14-20
Lørdag kl 10-18
Søndag kl 11-18

Vestlandets største
båtmesse



Båten på bildet: Yamarin 76 DC
Se den på messen hos Båt Berge AS
Hovedsponsor av Den Norske Båtbransjeprisen 2011

SOLHEIMSVIKEN

19. - 22. april

**DRA TIL
SJØS**



www.arenum.no



BØKER UTEN FREMTID: – Vi får 14–15 paller i slengen som skal makuleres, sier Håkon Tangenes i Grønnevikens AS. Der blir bokryggen skilt fra papp og papir. Kun ryggene blir restavfall, resten går til gjenvinning.

Tonnevis med bøker rett i bosset

Hvert år blir over ni millioner bøker malt opp. Kunsten å makulere bøker er blitt en egen øvelse i den voksende bokbransjen.

SIRI ØKLAND
KARI FAUSKANGER
EIRIK BREKKE (foto)
siri.okland@bt.no

En generasjon eller to tilbake, var det å kaste bøker kanskje like ille som å kaste mat. Men bøker er ikke lenger et knapphetsgode i Norge – snarere tvert imot. Tar vi med alle typer bøker, smått og stort, sendes det rundt 40 millioner nye bøker ut på det norske markedet hvert år. Men langt fra alle finner sin leser. Årlig går over 2,5 millioner nye bøker rett fra forlagenes lager til makule-

ring. Kioskmarkedet har sitt eget kretsløp, og ca. seks millioner usolgte kioskbøker ble makulert i fjor. Dessuten kasserer folkebibliotekene rundt en million uaktuelle eller utslitte bøker årlig for å gi plass til nye.

– Boken er en vare med dobbel karakter: Den er både et kommersielt produkt som er laget for å selge, og den er et åndsverk. Det er den kommersielle varen du må se for deg på søppelfyllingen, det er den som brennes, sier Trond Andreassen, generalsekretær i NFF og forfatter av «Bok-Norge».

Forbruksvare

Andreassen har jobbet tett på bokbransjen i tre tiår. Hans kvalifiserte anslag er at små og store forlag makulerer mellom 2,5 og tre millioner bøker årlig.

– Er boken blitt forbruksvare?
– Mer enn før, ja. Du ser kon-

sumkulturen veldig tydelig når det annonseres tilbud om tre bøker for prisen av to.

– Er det betent i dag å snakke om makulering av bøker?

– Det er en helt naturlig prosess i et kommersielt marked, men antallet er viktig å følge med på. Når en bransje som omsetter for seks milliarder årlig, får 1,5 milliarder i direkte og indirekte støtte fra staten, vil man jo at den skal fungere godt. Er tallet på makulerte bøker for høyt, betyr det at noe ikke fungerer i bransjen. Jeg kan ikke si akkurat når tallet blir for høyt, men to ferske rapporter hevder at norsk bokbransje fungerer godt. Jeg er enig med dem, sier Andersen.

Vil regulere makuleringen

Ottar Grepstad, direktør for Nynorsk kultursentrum, tidligere forlagsredaktør og tidlige-

re medlem av Norsk kulturråd, mener det er viktig at ikke bare nytgitte bøker er fysisk tilgjengelige for allmennheten.

– Det offentlige bør ha en politikk på hvor lenge bøker skal være tilgjengelige og hvordan de skal være det. Gjennom momsfriketaket er hver eneste utgitte bok i prinsippet offentlig støttet, og det er legitimt av staten å kreve noe igjen, sier han.

– Noen vil hevde at staten tar seg av denne oppgaven ved at Nasjonalbiblioteket lagrer alle norske bøker.

– Er det godt nok at det finnes tre eksemplarer av alle norske bøker i Mo i Rana? Jeg synes ikke det.

Grepstad mener at forlagene må kunne dumpe bøker når alt annet er forsøkt, men synes likevel det er et problem at det er opp til de enkelte forlagene

– som er private – å bestemme hvor lenge de tar seg råd til å ha en bok liggende på lager.

Minst fem år

– Hvor lenge er det rimelig at bøker skal lagres?

– Alt under fem år er meningsløst. Men sier du fem år, ville bibliotekene fått panikk, sier han, og sikter til plassproblemet ved bibliotekene.

– Jeg har sett eksemplarer på bibliotek som altfor raskt dytter ut bøker. I Bokbyen i Fjærland så jeg to år gamle diktbøker. Det var åpenbart at Buskerud fylkesbibliotek hadde hatt opprydning, sier Grepstad.

Såkalt lagertrimming er blitt en øvelse forlagene spesialiserte seg i for å håndtere den store produksjonen av bøker. Mens trykking er blitt dyrere, er frakt og lager blitt billigere. Bransjen

bt.no/bergenpuls: Les mer om kulturnyheter, film, musikk, litteratur, spill, tv, scene og utstilling.



UTSLITT: Driftsleder Harald Eide ved Bergen Off. Bibliotek styrer makuleringsmaskinen etter at bibliotekarene har plukket ut utrangerte bøker. Også biblioteket satser på gjenbruk av papiret, kun permene blir restavfall.

Bibliotekene kaster mer enn de får

I fjor fikk biblioteket i Bergen til sammen 37.000 nye bøker, plater, tidsskrifter etc., mens de kasserte godt over 38.500 enheter.

–Vi har for mange bøker fordi biblioteket blir brukt på en annen måte nå enn tidligere. Det skal være plass til sittegruppe, PC-arbeidsplasser og annet. Og vi får ikke større areal. Derfor må vi sette dem i magasinet, eller kassere, sier biblioteksjef Leikny Haga Indergaard.

Samlingsutvikling, kaller hun det, når biblioteket rydder bort det gamle og uaktuelle for å gi bedre plass til det nye og aktuelle.

Farlig bokliv

Bokberget er et dilemma for bibliotekene. I fjor kvittet biblioteket i Bergen seg med over 38.000 bøker og annet materiale. ti år tidligere var tallet 22.000. Mye blir kassert fordi det er utslitt eller ødelagt, noe fordi det er foreldet. Bøker som ikke har vært lånt ut de siste to-tre årene lever et farlig liv i bibliotekhyllene.

–Det viktigste er at lånerne får tilgang til en biblioteksamling de kan stole på. Du skal slippe å låne med deg «EDB i hverdagslivet» fra 80-tallet når du ønsker en innføringsbok om

IKT, sier Jannicke Røgler. Hun er bibliotekrådgiver ved Buskerud fylkesbibliotek og er leder for «Buskerudgeriljaen», som i flere år har rykket ut og hjulpet bibliotek i fylket med å rydde og kassere bøker. I slutten av april kommer geriljabibliotekaren til Bergen for å kurse byens bibliotekarer i kunsten å kassere. Hun mener at hun fungerer som angstdemper for bibliotekarer som vegrer seg for å kvitte seg med bøker.

–Hva er det viktigste å tenke på for et bibliotek som skal rydde i samlingene?

–Dersom en bok er ren og pen nok til å ta med seg som lesestoff i sengen, kan den beholdes på biblioteket. Gulnede bøker det er revet ut sider i, vil ingen ønske å låne. Det er også viktig å plukke ut gammel, utdatert faglitteratur, sier hun.

Tar var på alt

På landsbasis kasserte norske folkebibliotek over 900.000 bøker i 2005, som er det siste året det finnes nasjonale tall for. Men selv om en bok forsvinner fra et bibliotek, er den ikke nødvendigvis tapt for godt.

–I Norge har Nasjonalbiblioteket som oppgave å ta vare på alt som blir gitt ut av bøker og skrifter. Det betyr at bøker skal la seg skaffe til en låner som har bruk for dem. En bok behøver ikke stå i hyllene i et folkebibliotek for at informasjonen skal være tilgjengelig, sier Svein Arne Tinnensand, direktør for Bibliotekutvikling ved Nasjonalbiblioteket.

–Prinsippet i et bruksbibliotek bør være at det går like mange bøker ut av biblioteket som det kommer inn i biblioteket, mener han.

–Finnes det retningslinjer for hvordan bøker skal destrueres?

–Nei. Det blir gjort på ulikt vis. Noen har boksalg, noen gir bøker til institusjoner. Men dette er ofte gamle, uaktuelle bøker som det er vanskelig å få avsetning på. Jeg har selv kastet bøker i containere og kjørt dem på fyllingen. Ut av samlingen, betyr ut. Hva som skjer etterpå er opp til det enkelte bibliotek, sier han.

fakta

makulering i bokbransjen

- Forlagsentralen og Sentraldistribusjon lagrer og distribuerer bøker for de fleste av de store forlagene. Landets femte største forlag, Fagbokforlaget i Bergen, har egen distribusjon. Mange mindre forlag distribuerer selv.
- FORLAGSENTRALEN: gjennomsnittlig 16,5 mill. bøker på lager. Makulerte i fjor 0,7 mill bøker.
- SENTRALDISTRIBUSJON: gjennomsnittlig 17,8 mill. bøker på lager. Makulerte i fjor ca. en mill bøker.
- FAGBOKFORLAGET: gjennomsnittlig to mill. bøker på lager. Makulerte i fjor ca. 50.000 bøker.
- BLADCENTRALEN: selger bøker/blader i kommisjon til kiosk- og dagligvaremarkedet. Leverte i fjor ca. 12,4 mill. bøker, hvorav ca. 6,5 mill kom i retur. Makulerte i fjor ca. seks mill bøker.
- Alle oppgir at bøkene blir gjenfunnet og ikke kastet.

sier selv at makuleringstallene er redusert fordi man er blitt flinkere til å tilpasse opplagene til markedet.

–I 1985 trykte Cappelen 50.000 av Trond-Viggo Torgersens bok om Flode, og ble sittende igjen med rundt 42.000 eksemplarer. Det ville ingen gjort i dag, sier Grepstad.

Tom Dahl, direktør for backlist i Cappelen Damm, forteller at bøker blir fortære gamle enn tidligere.

–Når man lanserer en bok, er det om å gjøre å nå flest mulig lesere med en gang. I 99 prosent av tilfellene selger ikke bøker etter fastprisperioden, som er 1. mai året etter den er gitt ut. Etter det oppstår en pleiesituasjon av boken, der vi prøver å holde liv i den lengst mulig. Den

kommer kanskje i pocket, får nytt omslag eller blir satt ned i pris.

Skyggenes dal

–Hvorfor har bøker kortere levetid i dag?

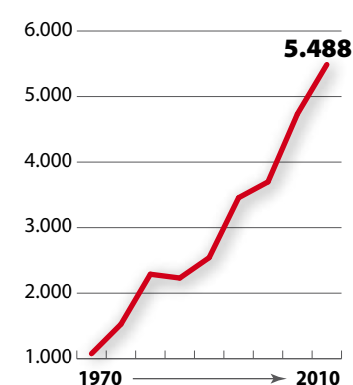
–Bøkene øker i antall, men butikkene har den samme plassen. Samtidig øker antall forlag – det er blitt lettere å gi ut bøker enn noensinne. Det er dermed flere titler i markedet og flere som vil eksponere seg. Flere bøker kommer fortære i skyggenes dal.

–Hvordan oppleves det for et forlag å makulere bøker?

–Vi liker ikke å makulere, men jeg vil ikke kalle det et nederlag. Det er for sterkt, sier Dahl.

Nye boktitler

Nye titler fra medlemsforlagene i Den norske Forleggerforening. Antall medlemsforlag varierer fra år til år.



Kilde: Forleggerforeningen/Bok-Norge
© grafikk@bt.no